

12.2.2007

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies
00102 EDUSKUNTA

SALAINEN

LAUSUNTO OIKEUSASIAMIEHELLE TEHTYYN KANTELUUN

Dnro 3724/4/06

3724/4/06
142-07

ⓧ

KATZ/HA

Dos. Jouni Luukkainen, puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry, arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelussa Espoon kaupungin perusopetuksen katsomusaineopetusjärjestelyitä. Espoon suomenkielisen opetuksen tulosityksikkö antaa asiasta seuraavan selvityksen:

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies totesi 22.6.2005 ratkaisussaan Luukkaisen syksyn 2003 Espoon katsomusaineopetusjärjestelyitä koskevien kantelun (Dnro 2083/4/03) jokaisen valituksen kohtaan, ettei asia anna hänen puoleltaan aihetta toimenpiteisiin. Muutamissa kohdin apulaisoikeusasiamies piti Opetushallituksen tiedotetta tulkinnanvaraisena. Osa tiedotteen puutteista johtui hänen mielestään kyseisen lainsäädännön puutteista. Apulaisoikeusasiamies oli erään toisen valituksen yhteydessä pyytänyt Opetushallitusta 31.12.2005 mennessä ilmoittamaan, mihin toimenpiteisiin se on täsmentämistä vaativissa kohdissa ryhtynyt.

Espoon suomenkielinen opetustoimi katsoi 22.6.2005, että sillä oli muiden kuntien tavoin oikeus odottaa ja saada Opetushallitukselta Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen vaatimat uudet, tarkennetut ohjeet ja vasta sitten laatia omat täsmennetyt, ohjeiden mukaiset ilmoittautumislomakkeet sekä muut rehtori- tai huoltajatiedotteet. Toisaalta välittömästi EOA:n ratkaisun jälkeen alkoi Espoon opetustoimi muuttaa joitakin käytänteitään ja tämä muutostyö eteni yhdessä OPH:n selvitystyön kanssa. Olimme koko ajan tiiviissä yhteistyössä Opetushallituksen kanssa.

Luukkainen kantaa kantelussaan huolta sellaisista asioista, joiden tilasta hänellä Espoon ulkopuolisena henkilönä ei ole todellista käsitystä. Tiedossa ei ole, että espoolaiset huoltajat olisivat valittaneet ko. asioista. Luukkainen esittää oletuksia tai piiloväittämiä käsitellen näitä hetken päästä ”faktoina” kuvaamassa ikään kuin todellista asioidentilaa Espoossa. Lisäksi Luukkainen puhuu kantelussaan vain ”uskonnollisista yhdyskunnista”, vaikka useassa kohdin kyseessä on nimenomaan ”Suomessa rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat”. Näiden kahden termin erottaminen vaikuttaa moneen opetusjärjestelykohtaan. Erityisesti Espoon suomenkielisen opetuksen tulosityksikkö ihmettelee sitä, että Luukkainen on tehnyt täysin samansisältöisen kantelun Espoon ja Helsingin opetusjärjestelyistä. Kunnat toimivat kuitenkin itsenäisesti. Espoo ottaa ohjeet suoraan OPH:lta, ei naapurikunnilta.

Espoon opetusjärjestelyt EOAn Espoota koskevan ratkaisun jälkeen:

1) Espoon suomenkielinen opetustoimi muutti 22.6.2005 jälkeen heti katolisen ja islamin opetuksen valinnaisiksi. Tiedotimme tästä rehtoreille huoltajainformaatiota varten, vähemmistöuskontojen opettajille sekä Suomen katoliselle kirkolle että myös Suomessa rekisteröidyille islamilaisille uskonnollisille yhdyskunnille (viimeksi mainituille lähinnä opettajien kautta). (Liitteet) Syksyllä 2006 alkoi juutalaisen uskonnon opetus peruskoulussa ja siihen osallistuvat ainoastaan opetusta pyytäneet oppilaat.

2) Kehotimme rehtoreita käyttämään entisiä lomakkeita, koska halusimme odottaa virallisia OPH:n ohjeita. Kyseisiin vanhoihin lomakkeisiin huoltajat ja rehtorit itse kirjoittivat, mihin katsomusaineeseen oppilas olisi menossa ja millä perusteella. Pääasia, että oli oikein tiedotettu ja että oppilaat päätyivät *huoltajien toivomaan* katsomusaineopiskeluun, mikäli se suinkin oli mahdollista.

3) Jo ennen uutta uskonnonvapauslakia 1.8.2003 käytössämme olleissa lomakkeissa 2/2003 (Liitteet Dnro2083/4/03) sekä kaikissa lomakkeissa sen jälkeen on kysytty *molempien* huoltajien yhteystietoja. Rehtoreita, luokanopettajia ja luokanvalvojia on kehoitettu *aina* tarkistamaan, onko katsomusainevalinta molempien huoltajien yhteinen silloin, kun huoltajien yhteystiedot ovat erilaiset. Tarkistustyö on välttämätöntä erityisesti huoltajien avioero- tai riitatilanteissa. Vaadimme tällöin aina varmuuden vuoksi molempien huoltajien allekirjoitukset aivan kuten OPH:n muistiossakin esitetään. Rehtori ei kuitenkaan vain *määräile* oppilasta "*oletusarvoiseen opiskeluun*", kuten Luukkainen kantelussaan vaatii, sillä sellainen toiminta on vastoin perusopetuslain henkeä ja Espoon arvoja, joissa korostuu erityisesti asiakaslähtöisyys. Kaikessa koulun ja kodin välisessä yhteistyössä jo opetussuunnitelmaperusteiden ja koululakien mukaan korostuu tiivis ja todellinen yhteistyö kotien kanssa. Tähän kuuluu huoltajien huolellinen kohtaaminen myös heille tärkeissä katsomusainevalinnoissa. Useimmiten henkilökohtaisella keskustelulla selvitetään huoltajien katsomusainetoiveet toteutumismahdollisuuksineen. Luukkaisen vaatimaan kahden huoltajan allekirjoitukseen palataan selvityksessä.

4) Luukkaisen edellisen valituksen vastineessa Suomenkielinen koulutuskeskus kertoi jo, miten 2/2003 huoltajien tuli oppilaaksioton yhteydessä ilmoittaa *kahdella* erilaisella lomakkeella seuraavan syksyn katsomusainevalintansa. Helmikuussa 2003 oli voimassa vanha UVL ja sen mukaiset koululait, mutta koulun alkaessa 8/2003 olikin meillä jo uusi UVL ja korjatut koululait. Vuonna 2003 alkaen olemme silloisten OPH:n 6/2003 muistion ohjeitten mukaisesti kysyneet huoltajilta katsomusainevalinnoista. Mutta jo lukuvuonna 2003–2004 ohjeistettiin varmuuden vuoksi rehtorit parhaaksi katsomallaan tavalla huolehtimaan myös siitä, että jokaisen luokan luterilaisessa opetuksessa olevat oppilaat (heidän huoltajansa), jotka eivät kuuluneet luterilaiseen kirkkoon, saivat tiedon mahdollisuudestaan siirtyä elämäkatsomustietoon/muuhun heille mahdolliseen opetukseen. Rehtorit ovat esittäneet asian huoltajille ja huoltajat ovat kertoneet valinnastaan. Myöhemmin muistiossa 28.2.2006 kehoitetaan näin tekemään ja todetaan, että ilmoittautumismenettelyistä voidaan päättää paikallisesti. Näin on Espoossa toimittu jo ennen OPH:n tarkennuksia. Suomenkielisen opetuksen tuloksikkoo ei pidä tarpeellisena järjestää Luukkaisen vaatimaa uutta kyselyä huoltajille. Espoossa oppilaat ovat voineet kesken vuodenkin vaihtaa katsomusainevalintaansa. Sitä on

vähäisessä määrin tapahtunutkin. Toisaalta esim. muslimit ja katolilaiset ovat olleet varsin kiitollisia hyvästä kouluopetuksen järjestämisestä, joten tässä suhteessa Espoossa ei ole tehty mitään tarkoitushakuisesti väärin.

5) Nykyisten lomakkeiden ja ohjeitten sisällöt (liitteet): Kaikki koulutyöhön liittyvät tiedotteet ja lomakkeet tarkistetaan vuosittain joulun alla ja julkaistaan tämän jälkeen netissä tai opasvihkosina. Päivitetyt tiedot tarvitaan alkuvuonna oppilaaksiotossa. Syksyllä 2006 korjattiin katsomusainetiedotteet opetushallituksen 28.2.2006 ohjeiden mukaisiksi. Katsomusainelomakkeissa ja ohjeissa korostuu nyt sellainen kahtiajako, että *Suomen* luterilaiseen kirkkoon, *Suomen* ortodoksikirkkoon kuuluvilla ja uskonottomilla (siis *pelkästään väestörekisteriin* kuuluvilla) on *eri* oikeudet ja säädökset katsomusainevalinnoissa kuin kaikilla muilla ryhmillä. Luterilaiset, ortodoksit ja uskonottomat menevät oman katsomusaineensa opetukseen ilman lomakkeiden täyttämistä ja vain heistä ei tehdä päätöstä. (Huom. ortodoksit ja uskonottomat voivat pyytää lapselleen *lomakkeella* enemmistön uskononopetusta, jolloin tehdään päätös.). Tämän katsomusaineiden kahtiajaon kokevat sekä vähemmistöuskontoihin kuuluvat huoltajat että erityisesti katolilaiset ja muslimit epätasa-arvoksi. (Liite) Mainitsemme vielä, että olemme useaan kertaan pyytäneet Opetushallitusta laatimaan muistionsa mukaiset ilmoittautumislomakkeet.

Espoossa toteutuu tästä jälkimmäisestä ryhmästä katolinen, juutalainen ja islamin opetus. Näitä uskontoaineita on pyydetty ja ne järjestetään. Espoossa on pyydetty myös esim. buddhalaista opetusta, mutta koska kolmen ensimmäisen pyytäjän huoltajat eivät kuulu *Suomessa* rekisteröityyn buddhalaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, opetusta ei ole järjestetty. Kaikki tämän jälkimmäisen ryhmän uskontoihin kuuluvat huoltajat ilmoittavat kirjallisesti halustaan saada lapselle oman uskonon opetusta. Jo aloitettuun uskontoaineeseen voivat osallistua myös kasvatukseltaan ja kulttuuritaustaltaan katolilaiset, juutalaiset ja muslimit (lomake täytetään), muiden uskontoaineiden opetusta ei ole järjestetty.

Katoliseen kirkkoon *Suomessa*, *Suomen* juutalaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan tai *Suomessa* rekisteröityihin islamilaisiin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvilla oppilailta ei ole Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätöksen 22.6.2005 jälkeen ollut *pakollista* oman uskonon opetusta, vaan oppilaat voivat nyt valita myös opiskelun omassa uskonnollisessa yhdyskunnassaan (todistus jäsenyydestä ja opetuksen saamisesta välttämätön) tai he voivat osallistua enemmistön uskonon opetuksen, elämänskatsomustietoon tai koulussa muuhun korvaavaan opetukseen tai ohjattuun toimintaan. (Opetuksen pakollisuus on parhaillaan käsiteltävänä ministeriössä. Toivomme, että EOA pyytäisi Opetusministeriötä ratkaisemaan tämän tärkeän tasa-arvokysymyksen).

Kasvatukseltaan/kulttuuritaustaltaan muslimeilla, katolilaisilla, ortodokseilla ja juutalaisilla *ei* kuitenkaan ole muita vaihtoehtoja kuin oman uskonon kouluopetus, elämänskatsomustieto tai enemmistön uskonto. Perustelu: he eivät kuulu *Suomessa* rekisteröityihin uskonnollisiin yhdyskuntiin, vaan he kuuluvat vain väestörekisteriin. Elleivät he halua oman uskonon opetusta (lomake), he menevät automaattisesti elämänskatsomustietoon (ei lomaketta) tai enemmistön uskontoon (lomake), Espoossa islamin opetuksessa on yli 700 oppilasta, joista valtaenemmistö on näitä kasvatukseltaan/kulttuuritaustaltaan muslimeja. Huoltajat ovat pyytäneet heille lomakkeella oman uskonon opetusta.

Rehtorin pitää osata esitellä elämäkatsomustiedon opetussuunnitelman tavoitteet ja sisällöt erityisesti maahanmuuttajahuoltajille, ettei syksyn 2003 tilanne toistu (150 muslimihuoltajaa vaati lapsiaan pois elämäkatsomustiedosta, koska he eivät tieneet, että opetus on suunniteltu uskonnottomia varten).

Muidenkin vähemmistöuskontojen (kuten Jehovan todistajat, mormonit) kohdalla toimitaan täysin OPH:n viimeisimmän muistion mukaisesti.

Oppilaat, jotka tulevat muista kunnista ovat aina täyttäneet ilmoituslomakkeen (elleivät sitten ole sellaisia luterilaisia, Suomen ortodokseja tai vain väestörekisteriin kuuluvia, jotka automaattisesti menevät oman katsomusaineensa opetukseen).

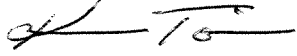
Suomenkielisen opetuksen tulosityksikkö korostaa lopuksi vielä, että rehtorin täytyy osata antaa riittävästi informaatiota huoltajien sitä pyytäessä. On myös syytä olla valppaana silloin, kun huoltajilla on keskenään eri näkemykset lapsen katsomusainevalinnasta. Näin varsinkin erotilanteissa, kun eronneilla puolisoilla on yhteishuoltajuus. Tällöin tarvitaan **aina** kahden huoltajan allekirjoitus ja muulloinkin se on varsin toivottavaa. Mitä tulee vaatimukseen, että *jokaisessa* lomakkeessa tarvittaisiin kaikkien huoltajien allekirjoitukset, toteamme mm. seuraavaa:

Luukkaisen mainitsemassa KHO:n 2004:99 päätöksessä 25.11.2004 oli kyseessä nimenomaan eronneen pariskunnan riitatilanne. Vastaavanlaisissa tilanteissa ehdottomasti pyydämme Espossakin molempien huoltajien allekirjoitukset. Toisaalta se, että *aina* tarvittaisiin kaikkien huoltajien allekirjoitus, ei näy Perusopetuslain (628/1998) 13 §:n (muutettu lailla 454/2003) sanavalinnoissa eikä se näy OPH:n vanhassa eikä uudessa muistiossa. KHO:n päätöksistä ei myöskään ole tiedotettu kouluille. Erilaisten KHO:n päätösten oma-aloitteinen seuraaminen Suomen kunnissa on mahdottomuus. On tärkeää, että OPH:n muistiot ja muut ohjeet ovat selkeitä ja laillisia ja että niihin voi kuntatasolla luottaa joutumatta kanteluiden kohteeksi.

Opetushallitus esitteli EOA:n vaatimuksesta korjattavaa tulossa olevaa muistiotaan pääkaupunkiseudun kouluvirastojen edustajille loppuvuodesta 2005. Kokousta johti opetusneuvos Irmeli Halinen. Paikalla olivat asiantuntijoina mm. opetusneuvos Antti Vanne sekä ylitarkastajat Pekka Iivonen ja Pekka Elo. Konsultoiva opettaja Marita Uittamo osallistui kokoukseen Espoon edustajana. Kokouksessa käytiin varsin perusteellisesti läpi tulossa olevan, täsmennetyn muistion teksti. Kertaakaan ei kokouksessa tullut esille se, että uskontovalintalomakkeisiin tarvittaisiin *kahden* huoltajan allekirjoitukset. Kahdesta huoltajasta ei ollut mitään puhetta minkään muunkaan asian yhteydessä. Jos kahden huoltajan allekirjoitus *aina* tarvittaisiin, se olisi pitänyt ehdottomasti olla keskustelun aiheena sekä näkyä OPH:n ohjeissa. Syksyllä 2004 OPM:stä kysyttiin asiaa ja ministeriön silloinen lakimies oli sitä mieltä, että, kun huoltaja allekirjoittaa koulun pyytämän tiedotteen tms., koululla on oikeus olettaa, että se on molempien huoltajien näkemys. Em. avioerotilanteet ovat eri asia. Silloin tarvitaan huolellista selvitystä katsomusainevalinta-asiasta. Eli epäiltäessä, että näkemykset eivät huoltajilla ole yhtenevät esim. tilanteissa, jossa lapsi asuu vain toisen huoltajan luona, pidetään perusteltuna molempien huoltajien näkemysten selvittämistä. Toimialamme lakimies on ollut yhteydessä lääninhallitukseen, jossa myös tuetaan tätä näkemystä ja perustellaan sitä hallintolain 31 §:llä.

Espoon suomenkielinen opetustoimi katsoo, että se noudattaa kaikessa ohjeistuksessaan Opetushallituksen 28.2.2006 antamaa muistiota.

Espoossa 12. helmikuuta 2007

Kaisu Toivonen
Suomenkielisen opetuksen tulosityksikön
opetustoimenjohtaja

Tiina Pesonen
lakimies

LIITTEET Lomake: ilmoitus/päätös peruskoulun ja elämäkatsomustiedon opetuksesta
Ote yläkoululaisen oppaasta lukuvuodeksi 2007–2008: katsomusaineiden
opetusjärjestelyt Espoossa
Suomen Islamilaisen Yhdyskunnan lausunto
Kateettisen keskuksen lausunto
Lausunto rekisteröidyltä islamilaiselta uskonnolliselta yhdyskunnalta Espoossa